

Як декларовано і приховано мотиви змін українсько-російського кордону?

Обри ки країни формувались тисячоріччями і заслуговують на докладний розгляд, тож обмежимося добою модерного націотворення, адже в давнину не було делімітації, а тим більше демаркації кордону; і пустки поділяли осередки цивілізації. Античні поліси і монархії, князівства слов'ян і варягів сусідували з каганатами іранських і тюркських кочовиків. Степове Дике Поле дало рухливу межу між периферією Візантії, а згодом Османської Порти (Крим, Молдова) та Річчю Посполитою Обох Націй, яку створила Люблинська унія 1569 р., яка тоді відокремила південні воєводства від Великого князівства Литовського і віддала Короні Польській. Козацька Гетьманщина, навіть після Переяславської й інших угод з царатом, підлягала компетенції Посольського приказу, немов закордон.

Спроба гетьмана Івана Мазепи з опорою на Швецію скинути московське панування зазнала поразки. Росія договором у Кючук-Кайнарджі гарантувала 1774 р. суверенітет Кримського Ханства, але цинічно порушила це і анексувала його 1783 р. Визиск і дискримінація змушували кримців (киримлар, кримських татар) тікати до Туреччини, де є мільйони їхніх нащадків. На батьківщині вони перетворились на меншину. Після поділу Речі Посполитої абсолютистськими сусідами імперська уніфікація Росії розмила специфіку Малоросії та Новоросії (Наддніпрянщини і Причорномор'я). Наполеон колись дав Тернопіль Росії, аби посварити її з Австрією, а цар Олександр повернув Габсбургам. За виглядом і способом життя, цісарський Краків майже не відрізнявся від Лемберга (Львова), а Пресбург (Пошонь, Братислава) від Ужгорода (Унгвара) в Австро-Угорщині. Столиця Західного Краю Російської імперії Варшава була дуже схожа на Київ, столицю Південно-Західного краю і так само центр генерал-губернаторства.

Концепція перебудови Австро-Угорщини в австро-мадярсько-слов'янську державу (з Чехією чи південними слов'янами) не дістала поширення. В світовій війні росіяни і німці наввипередки спокушали поляків, обіцяючи самостійність. Україні ніхто нічого не обіцяв, та бранці-українці в австрійському і німецькому полоні утворили сіру і синю добровольчі дивізії на боротьбу проти Росії. Після Лютневої революції Центральна Рада домогалася від Тимчасового уряду Росії автономії України (Київської, Волинської, Катеринославської, Чернігівської, Подільської, Полтавської, Харківської, Херсонської та частини Таврійської губерній), але дістала згоду лише на 5 – Волинську, Подільську, Київську, Полтавську та Чернігівську. Остаточне вирішення відкладалось до скликання Всеросійських Установчих зборів. Українська Держава Скоропадського охопила Холмщину і деякі землі Білорусі й Росії, шукала згоди з Військом Донським. Кубань прагнула злуки, але наразилась на ворожість білої й червоної Росії й зазнала поразки.

Військовий, економічний, дипломатичний і політичний союз радянських республік фіксував підкорення всіх їх Москві. Після краху Визвольних Змагань

прокладений на етнічній засаді кордон зазнав істотних змін. Колишні терени Стародубського і Острогозького козацьких полків, а буцімто «з економічної доцільності» також Таганрог передано Російській Федерації. Українські освітні осередки там ліквідовано. Централізація шляхів сполучення (через залізничні лікарні й школи) і збройних сил (зі скасуванням національних формацій на кшталт Червоного козацтва) стимулювала русифікацію. Мешканці Брестської та почасти Гомельської областей Білорусі балакали діалектом української мови, а в опитуваннях звали себе обачно «тутейшими». В найпершому числі часопису «Всесвіт» 1928 року Радянську Україну названо «громадською організацією», а не державою. Єврейські, німецькі, польські, російські, чеські, татарські та інші райони і всю «коренізацію» України було згорнуто, а активістів страчено.

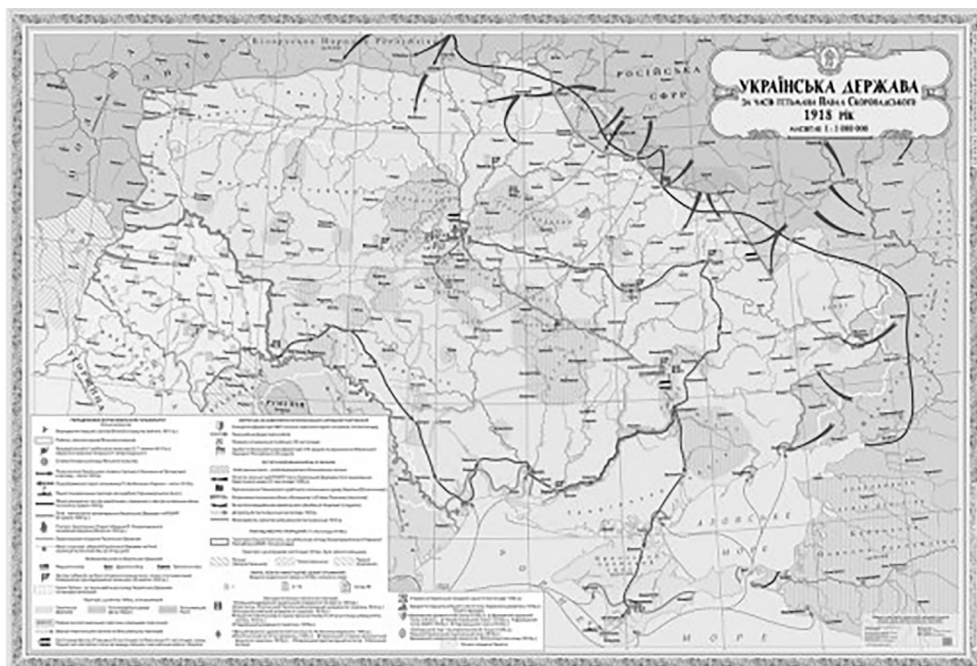
Лише на заході й півдні кордон мінявся нібито на користь України, якщо було вигідно Москві. Після «визвольного походу» Червоної Армії на Польщу в союзі з Третім Рейхом у вересні 1939 р. до СРСР приєднано Волинь і Галичину. З анексії Бессарабії та Північної Буковини влітку 1940 р. утворено Молдавську РСР і Чернівецьку область УРСР, а Буджак і населені українцями райони тоді ж ліквідованої Молдавської АРСР (нині Придністров'я) включено до Одеської області. Польщі 1945 р. віддано смугу завширшки 5–15 км. (Перемишль, Холм, Лемківщина, Бойківщина, Підляшшя). Колишня Угорська, потім Підкарпатська Русь за договором Радянського Союзу з Чехословаччиною стала Закарпатською областю УРСР. Врешті ректифікація кордону за договором з Польщею 1951 р. надала Україні Христонополь (Червоноград) з його покладами вугілля.

Найбільшим придбанням відтоді став Крим. Це була автономія в складі Радянської Росії, але економіка півострову підпорядковувалась УРСР (Харків, Київ) з міркувань логістики за браком зв'язку суходолом з Росією. Кримські татари і всі тубільці зазнали репресій в Радянському Союзі та примусово були депортовані в Азію 1944 р. за брехливим звинуваченням з колабораціонізму в часи німецької окупації. Так загинула половина народу. Тавро провини потім було знято, але Москва вадила репатріації, а натомість заохочувала поселення колишніх радянських офіцерів з родинами на півострові. Курорти Південного Берегу квітнули, а в спорожнілому з депортації степовому Криму господарство занепадало без ретельного догляду за зрошувальною іригацією. Марними були спроби залучити колгоспників з Росії, які не могли пристосуватись до клімату.

На ініціативу і прохання Російської Федерації, для якої це був тягар, уряд Радянського Союзу 1954 р. передав Крим Українській РСР без будь-яких умов. Навпростець Києву відтоді підлягав і Севастополь, база Чорноморського Флоту (це 10% всіх військово-морських сил СРСР, у видатках на які питома вага УРСР становила 16%). Балачки про Крим, як нібито «дарунок Хрущова» Україні, є вигадкою. Коштом України збудовано Північнокримський канал, що дав воду Дніпра на півострів. Господарство ожило. Це єдиний регіон України, де етнічні українці кількісно не переважали, але решта мали змогу забезпечити культурні потреби (на відміну від брутално придушених українців Кубані та всієї Росії). Більшість кримчан і Севастополь голосували на референдумі 1 грудня 1991 р. за незалежність України. Сепаратизм не мав шансів без інтервенції Росії.

Карта для Паризької мирної конференції 1919 р.

Українська держава за гетьмана Павла Скоропадського 1918 р.

Формування українсько-російського радянського адміністративного кордону (1918–1928)

В нинішній спершу гібридній, а далі відверто тотальній війні (знищення цивільної інфраструктури) проти України Росія скинула будь-яке маскуваннн сфальсифікованими під тиском зброї блонзірськими «волевиявленнями». Вона зазнала поразки своїх спроб загартати Україну, гальванізувати труп імперії та показати агресію, буцімто як «оборону» окупованих і нашвидкуруч приєднаних теренів. Держава-агресор довела нездатність до самостійного існування і без будь-яких виправдань марно закликала Польщу, Румунію і Угорщину взяти участь у зухвалому поділі України, на що ці держави звичайно не погодились. А обстрілами мирних міст Росія остаточно заставувала себе ганьбою і дала підстави для дедалі ширшого міжнародного визнання її спонсором тероризму.

Бібліографія

- Боечко В. Д., Ганжа О. І., Захарчук Б. І. Кордони України: Історична ретроспектива та сучасний стан. Київ: Основи, 1994. 168 с.
- Вортман Д. Формування українсько-російського радянського адміністративного кордону (1918–1928). ЛІКБЕЗ. 08.08.2014. URL: <https://likbez.org.ua/ua/formirovanie-ukrainsko-rossiyskoy-sovetskoy-administrativnoy-granitsyi-1918-1928.html>
- Ефіменко Г. Формування кордону між УСРР та РСФРР в 1917–1928 рр. *Historians*. 16.11.2014. URL: <https://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1342-hennadii-yefimenko-formuvannya-kordonu-mizh-usrr-ta-rsfrv-v-1917-1928-rr>
- Коробчук П. «Фантомні болі» російської історії в Україні: спростування фальсифікацій та пропаганди. *Суспільне. Культура*. 2022. 21 грудня. URL: <https://suspilne.media/342502-fantomni-boli-rosijskoi-istorii-v-ukraini-sprostuvanna-falsifikacij-ta-propagandi/>
- Україна та проект «русского мира»: аналіт. доп. / С. І. Здіорук, В. М. Яблонський, В. В. Токман [та ін.]; за ред. В. М. Яблонського та С. І. Здіорука. Київ: НІСД, 2014. 80 с.
- Шангіна Л. «Русский мир» для України: російський і руський світи. *Національна безпека і оборона*. 2012. № 4–5.

Тетяна БАЛАБУШЕВИЧ